

Артур Холодян
студент 4 курсу спеціальність «Соціальна робота»
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль
Науковий керівник: Ольга Главацька

МОТИВИ Й ЕТАПИ СХИЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ ДО ВЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

У статті висвітлено актуальність проблеми вживання підлітками психоактивних речовин. Визначено поняття «психоактивні речовини». Вказані мотиви вживання психоактивних речовин у підлітковому середовищі. Висвітлені етапи формування схильності підлітків до вживання психоактивних речовин.

Ключові слова: психоактивні речовини, мотиви, підлітки, схильність.

Проблема вживання психоактивних речовин набуває у нашій країні особливої гостроти. Сучасна молодь формується у складних культурних та економічних умовах, політичних суперечностях, неврівноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства. Кризова ситуація в суспільстві не сприяє формуванню позитивного морального середовища для виховання підростаючого покоління.

У науковій літературі в основному розкриваються питання негативного впливу куріння, алкоголю, наркотиків на людський організм і діяльність людини (О. Костенко, Є. Борисов Л. Василевська та ін.), проблеми подолання негативних звичок, організацію роботи з підлітками групи ризику, неповнолітніми споживачами згубних речовин і алкоголю (М. Максимова, В. Оржеховська, В. Кондратенко та ін.). На сьогодні розроблено ряд методик профілактично-виховної роботи у даному напрямі (Л. Анісімов, Б. Братусь, Д. Колесов, М. Максимова, В. Оржеховська, М. Фіцула та ін.). Проте, вирішуючи завдання антинікотинного, антиалкогольного, антинаркотичного виховання лише деякі автори ставлять питання про необхідність формування рис особистості, які б дозволили протистояти негативним впливам соціального середовища, зокрема і наркогенного характеру, самостійно обирати здоровий спосіб життя (В. Оржеховська, Є. Савченко, М. Фіцула та ін.).

Дослідження проблеми профілактики вживання психоактивних речовин у підлітковому середовищі є актуальним на часі й важливим завданням всієї громадськості, а діяльності спеціалістів соціальної сфери зокрема.

Мета роботи полягає у обґрунтуванні основних мотивів і етапів формування схильності підлітків до вживання психоактивних речовин.

Молодим людям доводиться зустрічатися з багатьма проблемами соціальної адаптації: прагненням до визнання своєї неординарності, вибором професії, коханням, почуттями агресії і сексуальності. Обов'язковим в цей період життя стає пошук способу пристосування. Якщо він не буде знайдений, їх очікує депресія і фрустрація, тобто прямий шлях до неврозу, або пошук форм втечі від реальності, якими виявляються збуджуючі речовини.

Загальновідомо, що підлітковий вік – найнебезпечніший період щодо формування адиктивної поведінки. Прагнення до пізнання всього нового, надзвичайного, бажання якого скоріше стати дорослим, перейняти звички і способи поведінки старших, страх відстати від однолітків, здаватися в їхніх очах смішним – усе це за ситуації яка складається несприятливо, дуже часто призводить підлітка до вживання психотропних речовин.

Прагнення бути незалежним, дорослим спонукає підлітка ніби ходити по грані дозволеного і забороненого, випробовуючи «на міцність» норми, закони, традиції суспільства. Діапазон такого «пошуку меж дозволеного» дуже широкий: від фамільярного поводження з вчителями, неслухняності щодо батьків до спроб порушити (або обійти) закон, експериментувати з психотропними речовинами.

Основні мотиви початку зловживання психоактивними речовинами поділяють на: гедоністичні, атарактичні, субмісивні (підпадання під вплив інших людей, конформність у компаніях) [2,1].

Педагоги В. Дунаєвський і В. Стяжкін до факторів, що сприяють розвитку наркоманії, віднесли деякі характерологічні особливості індивіда: слабкість волевої діяльності, переживання почуття власної неповноцінності, невміння встановлювати міжособистісні відносини та ін. [5,2].

Слід також згадати, що саме в підлітковому віці чітко простежується схильність до наслідування, підвищена навіюваність,

підпорядкованість груповій поведінці, бажання випробувати на собі і відчути ефект тієї або іншої психоактивної речовини – це складові характеристики, що роблять найбільш ймовірним розвиток наркоманії в підлітковому віці.

Вчений А. Халін виявив і охарактеризував ряд мотивів вживання психоактивних речовин у підлітковому середовищі:

1) задоволення почуття цікавості. До вживання психоактивних речовин може призвести природне для дитини експериментування, бажання отримати нові відчуття, все перевірити на власному досвіді;

2) бажання бути прийнятим групою, бути «як всі», страх бути знехтуваним групою. Згубна звичка може стати символом певної групи, атрибутом спілкування в групі, засобом проведення вільного часу. У такому випадку вживання психоактивних речовин може стати умовою перебування в групі, а «досягненням» – критерієм оцінки з боку оточуючих;

3) мотив подолання заборони, бажання відчути приємне почуття небезпеки, що теж властиве підлітковому віку;

4) бажання продемонструвати свою незалежність, насамперед, від дорослих. Психоактивні речовини можуть виступати засобом емансипації від дорослих, виразом протесту проти дій батьків, вчителів, або дорослого суспільства взагалі (наркотики займали значне місце в субкультурі «хіпі» та «панків»);

5) орієнтація на авторитет, бажанням стати подібним до іншої людини. Ідентифікація з авторитетом може бути засобом, за допомогою якого не самостійно, тривожна людина прагне подолати невпевненість у собі. У підлітковому віці частою є орієнтація на неформального лідера або на відому особу, спроба повторювати її поведінку;

6) бажання виглядати дорослим. Такий мотив дії стосовно психоактивної речовини, які в певній культурі є ознакою дорослості. Насамперед, це легальні психоактивні речовини (алкоголь, тютюн);

7) бажання позбутися болісних переживань (людина може звертатися до психоактивних речовин як до засобу психічного захисту);

8) прагнення отримати насолоду, «кайф», досягти певного розслаблення, спокою або навпаки, активізуватися, позбутися емоційних бар'єрів – тобто змінити свій психічний стан. Ці мотиви пов'язані з певними ілюзіями щодо властивостей таких речовин [3,2].

Потрібно також сказати, що формування схильності до вживання психоактивних речовин у підлітковому віці відбувається поступово. Науковці виділяють три етапи цього процесу:

1) етап перших спроб. На ньому як правило відсутня мотивація зміни свого психічного стану, людина керується цікавістю або небажанням відставати від інших, немає вибірковості, та ритмічності при прийомі психоактивних речовин. Як правило перші спроби відбуваються у компанії, під тиском приятелів. У більшості при цьому виникають неприємні почуття, і вони не повертаються до наркотиків. Але у декого виникає бажання знову спробувати;

2) пошуковий етап. Негативні відчуття пов'язані з прийомом психоактивної речовини зменшуються або взагалі зникають. Людина починає шукати нагоду вжити цю речовину, пробує нові психоактивні речовини. З'являється ритмічність, у людини формується свій власний стереотип вживання цих речовин. Вживання психоактивних речовин, як правило, відбувається в групі, де вони стають звичним компонентом «приємного дозвілля», стандартом групової поведінки. Психологічна залежність від психоактивних речовин відсутня проте виникає інша ситуативна залежність: бажання вжити ту чи іншу речовину виникає лише у певні ситуації, в певному оточенні. Поза компанією наркотики, як правило, не вживаються. Але в разі, якщо людина не має інших засобів вирішення проблеми, задоволення комунікативних або дозвільневих потреб, вона може звикнути до такого способу життя і зробити наступні кроки до формування стійкої адитивної поведінки;

3) фоновий етап. Для цього етапу характерні визначення «своєї речовини», який надає людині найбільше задоволення, підвищення толерантності до нього, що призводить до потреби у збільшенні дози, знижуються або зникають захисні рефлекси. Психічна залежність від неї ще відсутня, відсутні і активні дії у пошуку. Цей етап може тривати від трьох тижнів до півроку і поступово призводить до наркоманії – формування психічної і фізичної залежності [1,3].

Таким чином, на основі вищевказаного кожен з наведених мотивів може бути присутнім у житті окремого підлітка на різних етапах розвитку адитивної поведінки. Підліток може спробувати наркотик із цікавості, під тиском групи або наслідуючи авторитету, продовжувати періодично вживати його для заповнення вільного часу, користуватися ним як засобом для зняття стресу,

експериментувати з іншими наркотиками і збільшувати дозу, що заслужити повагу однолітків, не задумуючись над тим, що з часом періодичне вживання наркотиків може перерости у наркотичну залежність, позбутися якої є дуже важко. Схильність до вживання психоактивних речовин формується на протязі трьох етапів: етап перших спроб; пошуковий етап; етап фонового полінаркотизму. Кожен з цих етапів все глибше затягує людину у тенета важкої хвороби, яку ми називаємо залежністю від психоактивних речовин. Перспективою подальших наукових досліджень є розробка програму профілактики схильності підлітків до вживання психоактивних речовин.

Список використаних джерел

1. Орієнтаційний посібник ВОЗ. – Модуль К: Молодь і вживання психоактивних речовин
2. Менделевич В. Д. Психологія девіантного поведінки: навч. посіб. М. : МЕДпресс, 2001. 432 с.
3. Профілактика патологічних форм залежної поведінки – К.: РБФ НАН, 2010. 342 с.
4. Психологія підлітка: підручник – СПб.: ЕВРОЗНАК, 2003. 480 с.
5. Скрипкіна Т.П. Психологія довіри - М.: Академія, 2000. С.34-42

Світлана Чернюк

старший викладач кафедри педагогіки
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
м. Хмельницький

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Автор піднімає питання щодо організації соціально педагогічного супроводу діяльності дитячих організацій. Наведено різні підходи до визначення сутності соціально-педагогічного супроводу. Окреслено завдання, структуру, суб'єкти соціально-педагогічного супроводу. Описано модель професійної взаємодії соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями.

Ключові слова: соціально-педагогічний супровід, дитячі організації, соціальний педагог.

Суспільство з метою стабільності свого функціонування зацікавлене в тому, щоб цілеспрямовано впливати на підростаюче